

Mot menneskenaturen

KLIMAPSYKOLOG Per Espen Stoknes er optimist på klimaets vegne, selv om klimaspørsmål ikke ligger høyt på de største partienes agenda denne valgkampen. – Bevegelsen må komme nedenfra, sier Stoknes. FOTO Privat

Evolusjonspsykologien har lært oss at umiddelbare farer tar oppmerksomhet fra trusler som befinner seg langt unna i tid og rom. Likevel er Per Espen Stoknes klimaoptimist. Naivt?

TEKST

Per Olav Solberg

PUBLISERT 4. september 2017

– Hva er egentlig klimapsykologi, Per Espen Stoknes?

– Etter 40–50 år med naturvitenskapelig forskning har vi nok fakta om hvordan klimasystemene endrer seg med våre CO₂-utslipp. Nå er det viktigere å forstå menneskers respons på klimafaktaene. Kommunikasjonen knyttet til klimaendringene er – og har hele tiden vært – katastrofeorientert. Responsen fra opinionen har blitt mer og mer likegyldig og nummen i rike vestlige land, stikk i strid med hva forskerne og politikerne forventet. Men sett med psykologens briller er ikke denne typen respons merkelig. Klimapsykologien gir svar på hvorfor vi reagerer slik på vanlig klimakommunikasjon, og har noen løsninger på hvordan vi kan kommunisere klimautfordringen på nye måter som gir mer håp og eierskap til problemet her og nå. Ved hjelp av kunnskap fra både sosialpsykologien og kognitiv psykologi kan vi på sett og vis «lure» vår evolusjonære arv. Klimapsykologien forsøker å få til atferds- og

holdningsendring nedenfra, for deretter å kunne utgjøre en politisk forskjell. Da kan – etter hvert – politikerne innføre ambisiøse virkemidler og bli gjenvalgt.

– Det virker langt fram. Det går temmelig trått for miljøpartiene Venstre, Miljøpartiet De Grønne og Sosialistisk Venstreparti, selv om de to sistnevnte har et lite oppsving. Kun Rødt gjør det dårligere på meningsmålingene før valget. Hvor lang tid tar det før klimapsykologien begynner å virke?

– Gi denne nye kunnskapen 20 år, da tror jeg vi vil begynne å se resultater. Å endre menneskers identitet er ikke noe du gjør med enkeltkampanjer. Har du vokst opp i en Arbeiderparti-familie og stemt Ap hele livet, hjelper det ikke å lese en artikkel med mer positiv klimakommunikasjon om el-biler for å bli overbevist. Det henger også igjen en kulturell fordom mot de grønne partiene som det tar tid å forandre. Noen ganger går det likevel raskt å endre folks holdninger. Se på nordmenns forhold til el-bil og hvordan den forandret seg da Teslaen ble lansert. Nå ser andre bilprodusenter til Tesla, og utviklingen går kjemperaskt. Det har plutselig blitt kult å kjøre el-bil. Spør man unge mennesker om hvilke politiske temaer de mener er viktigst, kommer klimasaken på andreplass, i motsetning til eldre, som setter det mye lenger ned på lista. Men å få til rask endring i klimaholdningene til gamle, hvite menn har jeg liten tro på.

– Du er en temmelig ensom ulv i den norske klimapsykologiske offentlighet. Hvorfor er ikke flere psykologer opptatt av temaet?

– Det skulle jeg også likt å vite. Psykologien har havnet i en liten boble ved å låse seg inne i terapirommet. Det har vært viktig med terapi, men nå er det nesten som om man har forutsatt at verden der ute ikke betyr noe for den psykiske helsen. Psykologer kan gi mennesker individuell følelse av trygghet, men hva hjelper det i en verden som er i ferd med å falle fra hverandre? Jeg er litt oppgitt over psykologstandens navlebeskuende fokus. En av mine helter er den amerikanske kulturpsykologen James Hillman. Han sier det enkelt: «the window – not the mirror» – se ut gjennom vinduet, ikke bare i speilet.

– Klimapsykologien er opptatt av hvordan man skal kommunisere klimabudskapet. Men klimapsykologien som fag har ikke vært så flink til å markedsføre og kommunisere seg selv. Et paradoks?

– Da jeg begynte å lese meg opp på klimapsykologi, måtte jeg gå til temmelig obskure journaler og tidsskrifter, der abstraksjonsnivået og språkføringen gjorde tekstene nærmest uleselige. Det var ganske komisk. Klimapsykologene kritiserte klimakommunikatørene for å være for abstrakte og distanserte, og så gjorde klimapsykologene den samme feilen selv. Jeg ble motivert til å forsøke å skrive forståelig og tilgjengelig om temaet, med bedre samsvar mellom innhold og form. Responsen både fra journalister og miljøbevegelsen på boka jeg har gitt ut om klimapsykologi, har så langt vært overraskende bra.

– Demokratier jobber og virker langsomt. Er ikke totalitære regimer med klimavennlige ledere bedre skikket til å løse klimakrisen enn demokratier der politikere er mest opptatt av å sanke stemmer til neste valg?

– Det er besnærende å se hvordan et land som Kina kan gjøre valg som får enorme konsekvenser, uten at befolkningen har noe den skal ha sagt. Tvangsflytting av to millioner mennesker på grunn av nye høyhastighetstog eller å bruke 800 milliarder dollar på å løse problemet med luftforurensing i de største byene, kan i Kina vedtas med et pennestrøk. Ikke misforstå, jeg tror på demokratiet, men samtidig tror jeg politikere som er i posisjon, må tørre å ta mer upopulære avgjørelser.

Professor i psykologi ved Columbia University Elke Weber har sett på tre tilfeller der politikere har tatt upopulære miljøpolitiske valg, og undersøkt hvordan befolkningen har forholdt seg til disse valgene etter en viss tid. Eksemplene var røykeloven i Norge, en rushtidsavgift i Stockholm og økt CO₂-avgift på bensin i British Columbia. Det var først massiv motstand mot alle tiltakene, men i løpet av en fireårsperiode skiftet stemningen helt. Folk kunne se positive endringer med egne øyne. Her ser vi en effekt fra atferdsendring til holdningsendring.

– Klimadebatten handler i stor grad om hvordan vi skal hindre omfattende global oppvarming, og i liten grad om hvordan vi skal tilpasse oss den faktiske oppvarmingen som uansett kommer. Er det ikke mer realistisk å ha fokus på det siste siden mennesker tenker temmelig kortsiktig?

– Jeg tenker at tilpasning også er viktig. Ikke minst kan konkrete tilpasningshandlinger gjøre at klimasaken blir tydeligere, konkret og dermed prioriteres høyere. Igjen, et bidrag som går fra atferd til holdningsendring. Men det vil være mye lettere – og langt mindre kostnadskrevenne – å tilpasse seg hvis jorda blir to-fire grader varmere istedenfor fire til åtte grader varmere. Derfor er det så viktig å også ha fokus på utslippsreduksjon. Det er videre en nord-sør-dimensjon her. Norge og landene i nord er historisk sett gode på planlegging og har ressurser til å prioritere det. Fattigere land i sør, som også er mer klimautsatt, har langt færre ressurser til dette og vil også her komme dårligst ut og lide mest.

Hvorfor NÅ?

- Klimapsykolog Per Espen Stoknes er andrekandidat for Miljøpartiet De Grønne i Oslo ved Stortingsvalget i september.
- Stoknes ga tidligere i år ut boka *Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming*, som er en innføring i klimapsykologi.
- Stoknes vil bort fra skremselspropaganda og appellerer til positiv psykologi for å få til holdningsendringer i folks møte med global oppvarming.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 55, nummer 9, 2017, side 800-801

Per Olav Solberg, redaksjonssjef